

Úvod

1. Přístupné psaní znamená méně práce. A spravedlnost

S textem, který dodržuje pravidla přístupného psaní, se čtenáři lépe pracuje. Sdělení, která text obsahuje, jsou v takovém textu vyjádřena jasně a srozumitelně. Jelikož přístupný text je soudržný, takže nenutí čtenáře přeskakovat od jedné části textu k druhé, čtenáři se čte plynule. Přístupný text probíhá přirozeně. Postupuje v takovém pořadí, v jakém obvykle probíhají události, které popisuje. Je i ujednocený. Přístupný text stejné věci vyjadřuje stejným způsobem, stejnými slovy. Tím zvyšuje čtenářovu jistotu, že text správně chápe. Nemate čtenáře různými vyjadřovacími prostředky. Přístupný text čtenáře „obtěžuje“ co nejméně. Zabírá jen nezbytně nutný prostor. Nepoužívá přebytečné výrazy, šetří místem na stránce. Přístupný text se snaží využít všechny možnosti, aby se s textem čtenáři dobře pracovalo.

Ještě více přínos přístupného psaní vynikne, pokud se text má přeložit do cizího jazyka. Protože překladatel přístupný text snáz pochopí a zpracuje, přesněji a rychleji ho i přeloží.

Srozumitelné smlouvy, jasné zákony, stručná a jasná rozhodnutí státní správy. To jsou nezbytné podmínky pro řádný výkon spravedlnosti. A řádný výkon spravedlnosti je to nejdůležitější, co má každá lidská společnost poskytovat. Proto píše přístupně. Píše tak, aby nám rozuměla – slovy občanského zákoníku – každá osoba průměrného rozumu. Děláme tak naši společnost spravedlivější.

2. Čtivost + čitelnost = přístupnost

Abychom mohli číst, musíme text nejprve vidět a potom ho pochopit. Každý text tedy vnímáme dvakrát. Nejprve našima očima a potom naším mozkiem. Tomu, jak text vnímáme našima očima, budeme říkat čitelnost. Tomu, jak text vnímáme naším mozkiem, budeme říkat čtivost.

Čitelný text je dobře vidět. Je napsaný písmem, které se dobře čte, písmena jsou dostatečně velká. Text je členěný do odstavců, přiměřeně se v něm používá zvýraznění, je členěný na odstavce, které např. mohou být očíslované. Čitelný text bere ohled i na listinu, na které je napsaný. Např. informuje čtenáře, že část stránky byla úmyslně ponechána prázdná, apod.

Čtivý text se dobře chápe. Používá srozumitelná slova a srozumitelný slovosled. Věty v takovém textu nejsou příliš dlouhé a plynule na sebe navazují. Stejně věci se vyjadřují stejnými slovy. Text postupuje v přirozeném sledu, neobsahuje zbytečné výrazy, je stručný.

Pokud je text dobře čitelný a zároveň čtivý, je přístupný. Čím čitelnější a čtivější text je, tím je přístupnější.

3. Zásady a pravidla přístupného psaní

Text bude přístupný, pokud ho budeme psát podle zásad a pravidel přístupného psaní. Zásad přístupného psaní je pět (5).

1. **Zásada jasnosti a srozumitelnosti** / Text má jen jeden význam – smysl. Pisatel i čtenář chápou text stejně.
2. **Zásada soudržnosti** / Text je pevný, celistvý. Jednu věc popisuje text jen na jednom místě, v jednom odstavci.
3. **Zásada ujednocenosti** / Text je ujednocený. Věci stejné podstaty popisuje text stejným způsobem, stejnými slovy.
4. **Zásada souslednosti** / Text postupuje v obvyklém pořadí. Text postupuje tak, jak za běžných okolností probíhá děj, který text popisuje.
5. **Zásada úspornosti** / Pro práci s textem je potřeba jen nezbytně nutná doba a námaha. Text obsahuje jen nezbytně nutná slova nebo znaky.

Každou zásadu přístupného psaní naplňují pravidla přístupného psaní. Ta jsou dvojího druhu. První druh pravidel zajišťuje, že text bude čtivý. Druhý druh pravidel zajišťuje, že text bude čitelný.

4. Označování zásad a pravidel přístupného psaní

Abychom se v zásadách a pravidlech přístupného psaní lépe vyznali, má každá zásada a každé pravidlo své číslo.

Zásady jsou očíslovány tak, jak vidíme shora. Zásada jasnosti a srozumitelnosti má číslo 1, zásada soudržnosti číslo 2, atd.

Číslo pravidla, které tu kterou zásadu naplňuje, začíná vždy číslem této zásady. Tj. číslem jedna (1) až pět (5). Po tomto čísle pak následuje číslo, které určuje, zda se pravidlo vztahuje k čtivosti, nebo k čitelnosti textu. Čtivost textu má číslo 1. Čitelnost číslo 2. Pravidlo, které naplňuje zásadu soudržnosti, zajišťující, aby text byl čitelný, tedy bude začínat dvojcíslím „2.2.“. Po tomto dvojcíslí následuje číslo konkrétního pravidla. Např. číslo 2.2.3 označuje pravidlo vztahující se k čitelnosti, které naplňuje zásadu soudržnosti, a sice pravidlo „Ucelené zvláštní části textu do příloh“. Celé označení tohoto pravidla tedy bude znít „Pravidlo 2.2.3 Ucelené zvláštní části textu do příloh“.

5. Proč psát podle zásad a pravidel přístupného psaní

Proč bychom se měli řídit zásadami a pravidly přístupného psaní? Proč bychom měli přemýšlet nejen nad tím, co píšeme, ale i nad tím, jak to píšeme? Proč bychom měli přemýšlet nejen např. nad slovosledem ve větě, ale i nad tím, jak náš text vypadá? Odpověď je jednoduchá. Pokud budeme zásady a pravidla přístupného psaní používat, s našimi texty se bude dobře pracovat. Nejen našim čtenářům, ale i nám. Čtenář naše texty snáz a rychleji přečte i pochopí. Naše texty budou dobře čitelné i čtivé. Budou pro čtenáře přístupné.

Podle pravidel přístupného psaní se nám bude i lépe psát. Nebudeme totiž muset přemýšlet o tom, jak řadit jednotlivá slova ve větě, nebudeme muset hloubat, jestli podmínka má stát na začátku věty, nebo na jejím konci. Ani nebudeme muset zvažovat, jaké číslování nebo odrážky použít. Římské číslice, nebo arabské, nebo písmena? Nebo jejich kombinaci? Pravidla přístupného psaní na všechny tyto otázky poskytují odpovědi. Náš text budeme mít nejen napsaný čitelně a čtivě, ale i rychleji. Vždy totiž budeme mít při ruce návod, jak se co nejjednodušším a nejúspornějším způsobem vyjádřit.

Psaním podle zásad a pravidel přístupného psaní zvyšujeme kvalitu našich textů a šetříme čas. Čtenářům i nám.

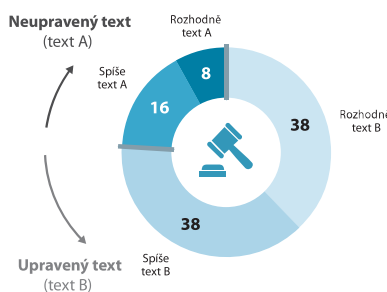
6. A opravdu to funguje?

Ano, funguje. V červnu 2020, pod záštitou Právnické fakulty Univerzity Karlovy a za podpory J&T BANKY, a. s., proběhl průzkum agentury STEM/MARK. Jeho účelem bylo ověřit, zda text, který používá pravidla přístupného psaní, se čtenářům skutečně čte lépe než text, který se pravidly přístupného psaní neřídí.

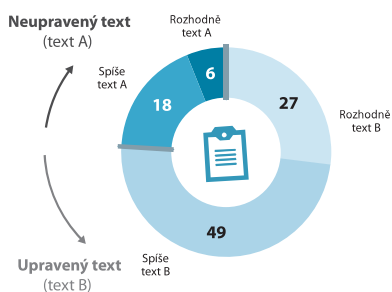
Průzkumu se zúčastnilo 200 respondentů, kteří hodnotili vždy dva texty. Jeden, který pravidla přístupného psaní používal, a druhý, který je nepoužíval.

Výsledky jsou jednoznačné. Třem čtvrtinám (76 %) respondentů se text, který byl napsaný podle pravidel přístupného psaní, četl lépe než text, který podle pravidel přístupného psaní napsaný nebyl.

Soudní rozhodnutí



Smlouva



Průzkum ale poskytl i další zajímavé informace. Např. se ukázalo, že ti, kteří čtou administrativní texty zřídka, zvolili upravený text častěji než ti, kteří se s administrativními texty setkávají alespoň několikrát měsíčně. Nebo že dvě třetiny starších respondentů (60 a více let) vybraly jako text, který se jim čte lépe, upravený text.

Pravidla přístupného psaní tedy skutečně fungují. Má smysl se jimi řídit.

Do druhého vydání jsme doplnili kapitolu o vyjadřování práv.

Praha, březen 2023

1. Zásada jasnosti a srozumitelnosti

1.1 Jazyková pravidla

- 1.1.1 Krátké věty
- 1.1.2 Členy skladebných dvojic co nejbliž k sobě
- 1.1.3 Větu stavme od slovesa
- 1.1.4 Čím více větných dvojic, tím srozumitelnější text
- 1.1.5 Vyhýbejme se cizím slovům, odborným výrazům a zkratkám
- 1.1.6 Vyhýbejme se trpnému rodu opisnému
- 1.1.7 Vid dokonavý a nedokonavý – co vzniká, ještě nevzniklo
- 1.1.8 Čím více sloves, tím lépe – nepoužívejte podstatná jména slovesná
- 1.1.9 Vyhýbejme se vazbě slovesa a podstatného jména, používejme samostatná slovesa
- 1.1.10 Vyhýbejme se záporům
- 1.1.11 Příklady táhnou

1.2 Design textu a listiny

- 1.2.1 Na písmu záleží
- 1.2.2 Jedna myšlenka – jeden odstavec
- 1.2.3 Výčet, kde to jen jde
- 1.2.4 Související odstavce pod společný nadpis
- 1.2.5 Odrážky raději ne
- 1.2.6 Tabulky jsou přehlednější
- 1.2.7 Listina má jasný začátek i konec

1. Zásada jasnosti a srozumitelnosti

Text má jen jeden význam – smysl. Pisatel i čtenář chápou text stejně.

Účelem textu je sdělovat

První a nejdůležitější zásadou přístupného psaní je zásada jasnosti a srozumitelnosti. Jejím účelem je zajistit splnění toho nejdůležitějšího úkolu a vlastně i jediného úkolu, který každý text má. Zajistit, aby čtenář z textu pochopil přesně to, co mu chceme textem sdělit. Text by u čtenáře neměl vzbuzovat žádné pochybnosti. Čtenář by si měl být jistý, že text chápe přesně tak, jak ho jeho pisatel zamýšlel. Tohoto cíle lze dosáhnout dodržováním následujících pravidel:

1.1 Jazyková pravidla

1.1.1 Krátké věty

Krátké věty jsou nejučinnějším nástrojem přístupného psaní. Krátké věty obsahují méně údajů ke zpracování – pochopení – než dlouhé věty. Proto snáze pochopíme krátkou větu než dlouhou.

Jazykovědné a psychologické zkoumání ukázalo, že člověk je při čtení věty schopen ve své operační paměti podržet jen omezené množství údajů (*Clear and Effective Legal Writing, 2013*). Čím kratší věta, tím méně údajů si musí čtenář zapamatovat a zpracovat. Čím méně údajů k zapamatování, tím je pravděpodobnější, že čtenář údaje podrží ve své operační paměti. Tím je i vyšší šance, že čtenář údaje zpracuje – pochopí – správně.

To, co napíšeme, bychom si po sobě měli vždycky přečíst. A pokud narazíme na větu, kterou je možné rozdělit do dvou nebo více vět, rozdělme ji. A to i za cenu, že se v textu zvýší počet slov. Zásada jasnosti a srozumitelnosti má před zásadou úspornosti přednost.

Méně údajů ke zpracování znamená také jistější zpracování. Sdělení obsažená v krátkých větách čtenář zpracuje – pochopí – s větší jistotou než sdělení v dlouhých větách.

Psaní krátkých vět však neznamená, že se text rozdrobí na krátká, jako by spolu jen málo související sdělení. Text má také být soudržný, neroztříštěný. Roztříštěnosti textu se zabrání dodržováním pravidla 2.1.1 Znamé věci na začátku věty, nové na jejím konci – téma × réma a pravidla 2.1.2 Mezivětné vzdálenosti co nejkratší – glutinační interval. Budeme-li tato pravidla dodržovat, pak i krátké věty na sebe budou navazovat. Text bude plynulý a čtenář si je bude dobře číst.

Jelikož sdělení obsažená v krátkých větách čtenář zpracuje – pochopí – snáz než sdělení obsažená v dlouhých větách, píšme krátké věty. Delší věty rozdělujeme do dvou nebo více vět. I za tu cenu, že v textu bude více slov.



Příklad věty, která nedodržuje pravidlo 1.1.1 Krátké věty

V případě, že nájemce ani během dodatečné doby k nápravě neodstraní takový závadný stav, vyzve pronajímatel písemně oprávněného podnájemce, že marně uplynula i dodatečná lhůta k nápravě, a dnem doručení takové písemné výzvy oprávněnému podnájemci se automaticky oprávněný podnájemce stává nájemcem dle této nájemní smlouvy (a původní nájemce přestává být smluvní stranou dle této nájemní smlouvy) a přebírá veškerá práva a povinnosti z této nájemní smlouvy plynoucí, včetně povinností původního nájemce k odstranění závadného stavu v dodatečné 15denní lhůtě, na základě kterého byla tato nájemní smlouva automaticky postoupena na oprávněného podnájemce.



Věta z příkladu upravená do souladu s pravidlem 1.1.1 Krátké věty – Jedna dlouhá věta rozdělená na tři kratší

V případě, že nájemce ani během dodatečné doby k nápravě neodstraní takový závadný stav, vyzve pronajímatel písemně oprávněného podnájemce, že marně uplynula i dodatečná lhůta k nápravě. Dnem doručení písemné výzvy podle předchozí věty oprávněnému podnájemci se automaticky oprávněný podnájemce stává nájemcem dle této nájemní smlouvy (a původní nájemce přestává být smluvní stranou dle této nájemní smlouvy). Dnem doručení písemné výzvy přebírá oprávněný pod-